

3. กรอบการศึกษา

การศึกษานี้เน้นศึกษา วิจัย เพื่อสรุปและสังเคราะห์ให้เป็นบทเรียน ที่หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจะสามารถพัฒนาหรือนำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป การศึกษานี้กำหนดกรอบเบื้องต้นในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใน 3 ประเด็นหลัก คือ ผลการดำเนินงาน กระบวนการดำเนินงาน และผลลัพธ์ หรือ ปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินงานโครงการมาระยะหนึ่ง ประเด็น หรือ เนื้อหาในการเก็บข้อมูล อาจต้องปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ขณะที่เก็บข้อมูลซึ่งคณะผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบเบื้องต้นดังนี้ (แผนภาพที่ 1.1)

3.1 ติดตามผลการดำเนินงาน (Input)

การศึกษาติดตามผลการดำเนินงานของโครงการตามแผนปฏิบัติการซึ่งเป็นผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็นส่วนสำคัญที่ครอบคลุม เรื่อง คน ทรัพยากรพื้นฐานการผลิต และ การผลิต และการตลาด โดยแบ่งเป็นประเด็นเพื่อการวิเคราะห์ ดังนี้

- ด้านทรัพยากรพื้นฐานการผลิต
- ด้านเกษตรกรและองค์กรชุมชน
- ด้านการผลิตและการตลาด

3.2 ศึกษากระบวนการดำเนินงาน (Process)

ศึกษากระบวนการการดำเนินงานขอโครงการซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ รวมถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆ ระหว่างการขับเคลื่อนกระบวนการในระดับพื้นที่ ประเด็นหลักที่ศึกษา คือ

- การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของเกษตรกร องค์กร ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- การบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การประสานความร่วมมือหน่วยงาน ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน

3

5

- เพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ ทั้งในด้านการพัฒนาความรู้ทักษะต่างๆ ในการประกอบอาชีพหลัก และอาชีพเสริม
- สนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการผลิตและปัจจัยการผลิตอื่นๆ เช่น ดิน น้ำ ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ และเงินทุน เป็นต้น
- ส่งเสริมการผลิตพืชหลักหรือพืชที่จะเป็นสินค้าหลักในพื้นที่แบบครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการผลิต การจัดการหลังเก็บเกี่ยวและการตลาด

จากแนวคิดและกรอบโครงการที่กำหนดไว้ข้างต้น แม้ว่าจะไม่มีเอกสารคู่มือโครงการกำหนดกิจกรรม แผนงาน งบประมาณ และตัวชี้วัดความสำเร็จ ที่กำหนดร่วมกันของหน่วยงานที่ถูกระบุว่าต้องทำหน้าที่บูรณาการอย่างชัดเจน แต่พอจะสรุปได้ว่าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการ รวมถึงการติดตามประเมินผลในครั้งนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลก

การมีส่วนร่วมที่แท้จริงเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่โครงการหนึ่งๆ จะประสบความสำเร็จ เพราะการมีส่วนร่วมนั้น จะนำไปสู่การกระตุ้นความรู้สึกเป็นเจ้าของนโยบายหรือโครงการร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลาย สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมช่วยเพิ่มพลังอำนาจให้กับกลุ่มคนจน หรือผู้ด้อยโอกาส และเพิ่มขีดความสามารถให้คนได้เรียนรู้และปฏิบัติ (Fulton, 2541)

สำหรับ การส่งเสริมแบบมีส่วนร่วม เกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 1980 เพื่อลดข้อบกพร่องของการพัฒนาการเกษตรที่มุ่งเน้นแต่เพียงการถ่ายทอดเทคโนโลยี ในขณะที่ละเลยมิติเชิงสังคม Moyo and Hagman (2543) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม (Participatory Agricultural Extension) เป็น แนวทางหนึ่งในการปรับปรุงประสิทธิภาพการพัฒนาชนบทที่ดำเนินการโดยภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ซึ่งจากงานวิจัยของเขาพบว่าแนวทางนี้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งเมื่อประยุกต์ใช้ ในประเทศ Zimbabwe และในประเทศกำลังพัฒนาอีกหลายประเทศ

ลักษณะสำคัญของการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วม คือ การมุ่งเน้นไปที่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ในการแก้ปัญหาของตนเอง การจัดทำแผน การจัดการตนเองและส่วนรวม ตลอดจนการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรชุมชนและผู้นำ นอกจากนี้ ยังเน้นถึงเรื่องการบริหารการพัฒนาด้านสังคมของชุมชนเข้ากับแผนการพัฒนาชนบท การวิจัยและการส่งเสริมการเกษตร เนื่องจากเห็นว่าการสร้างนวัตกรรมเป็นกระบวนการทางสังคม โดย

- 12

The diagram illustrates the PEA Learning Cycle, a continuous process for community-based problem-solving. It consists of five stages, each represented by a different color and shape, connected in a circular flow.

- Stage 1: Social Mobilisation (Red Arrow)**
 - Activities: เข้าชุมชนสร้าง ความคุ้นเคย (Enter community to build familiarity), เสนอผล ต่อชุมชน (Present results to the community), วิเคราะห์ ปัญหา/ความ ต้องการ (Analyze the problem/needs).
 - Outcomes: ศึกษา/วิเคราะห์ องค์กรในชุมชน (Study/analyze community organizations), กระตุ้นการ ตระหนักรู้ (Stimulate awareness).
- Stage 2: Action Planning (Green Arrow)**
 - Activities: จัดลำดับ ปัญหา/ความ ต้องการ (Prioritize problems/needs), จัดทำแผน ชุมชน (Develop community plan).
 - Outcomes: หาทางออก ของปัญหา (Find solutions to the problem), กำหนดหน้าที่สละป็น หองถิ่น (Assign responsibilities to local organizations).
- Stage 3: Experimentation while Implementing (Yellow Arrow)**
 - Activity: ทดลอง ความคิดใหม่ๆ (Experiment with new ideas).
- Stage 4: Evaluation (Blue Arrow)**
 - Activities: การประเมิน ระหว่าง ดำเนินงาน (Evaluation during implementation), ติดตามและทบทวน กระบวนการทำงาน (Monitor and review the work process).
- Stage 5: Self-Evaluation (Blue Arrow)**
 - Activity: จัดทำแผน สำหรับการเรียนรู้ ต่อไป (Develop a plan for future learning).

The cycle is labeled "PEA Learning Cycle" in the center, with the stages numbered 1 through 5. The arrows indicate a continuous flow from Stage 1 to Stage 5, with Stage 5 leading back to Stage 1.

วงจรการเรียนรู้ในการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมในแผนภาพที่ 1.2 เป็นการพัฒนาความรู้แบบองค์รวม และเน้นความยืดหยุ่น วงจรนี้จะบูรณาการเอาวิธีการและเครื่องมือในการส่งเสริมการเกษตรที่หลากหลาย เข้าไว้ด้วยกันในแต่ละขั้นตอน เช่น การเรียนรู้จากเกษตรกร ผู้ เกษตรกร และโรงเรียนเกษตรกร เป็นต้น Moyo and Hagman (2000) สรุปบทเรียนจากการประยุกต์ใช้รูปแบบนี้ไว้ 5 ประเด็น คือ

- 13

